

HISTORIE MATEMATIKY JIŽ POTŘICÁTÉ!¹

JINDŘICH BEČVÁŘ

Abstract: The contribution describes the brief history, main aims and results of thirty Summer Schools and Conferences “History of Mathematics” held in the years 1980–2009. The other interesting activities and achievements connected with the Conferences are mentioned as well.

1 Úvod

Uplynulých třicet let aktivit v dějinách matematiky v Československu, resp. v České republice bylo bezprostředně spjata s pravidelně pořádanou akcí, která se původně nazývala letní škola *Světónázorová výchova v matematice*. Dnes je již organizována jako mezinárodní konference *Historie matematiky*. Úctyhodné množství publikací, učebních textů a monografií, řada doktorátů a několik rozvíjejících se souběžných aktivit je dostatečným důvodem k podrobnějšímu ohlédnutí. Považuji za velmi zajímavé připomenout jak příčiny, které ke vzniku původních letních škol vedly, tak realizaci námětů, které byly zformulovány roku 1980 na první z nich.

2 Letní školy *Světónázorová výchova v matematice* I.–X. (1980 až 1989)

Koncem sedmdesátých let 20. století byl do učebních plánů učitelského studia matematiky v tehdejší Československu zařazen předmět *Světónázorové problémy v matematice*. Pro jeho výuku však nebyly fakulty vychovávající budoucí učitele matematiky připraveny², byl proto pocíťován výrazný nedostatek jak kvalifikovaných přednášejících³, tak vhodné odborné literatury. Jaroslav Šedivý⁴ (1934–1988) z Katedry teorie vyučování matematice Matematicko-fyzikální fakulty UK ve spolupráci s Matematickou pedagogickou sekcí Jednoty československých matematiků a fyziků inicioval tehdy vznik série letních škol *Světónázorová výchova v matematice*, na nichž se měli vyučující ze všech fakult připravujících budoucí učitele matematiky v Československé republice připravovat pro výuku nově vzniklého

---

¹ Podpořeno projektem *Podpora technických a přírodovědných oborů* Operačního programu *Vzdělávání pro konkurenceschopnost* (CZ.1.07/4.2.00/06.0005).

² *Zavádění nového předmětu „Světónázorové problémy matematiky“ do vysokoškolského vzdělávání učitelů matematiky od studijního roku 1981/2 přináší řadu problémů. Předmět zahrnuje vedle matematické logiky a filozofických problémů základů matematiky značnou část věnovanou dějinám matematiky a právě k posledním dvěma oblastem zatím ne na všech vysokých školách existují odborníci.* (J. Folta, DVT 14(1981), str. 182)

Na MFF UK byl tento předmět vyučován poprvé ve školním roce 1981/82 v pátém ročníku učitelského studia kombinací matematika-fyzika a matematika-deskriptivní geometrie v rozsahu 2/1, 0/2 se dvěma zápočty; vyučujícím byl J. Šedivý, od roku 1988 pak J. Folta. Ve stejném roce začaly běžet *Dějiny fyziky* v rozsahu 2/0 (bez zakončení, I. Úlehla, od r. 1987 L. Pátý) a *Dějiny školy a pedagogiky* v rozsahu 2/0 (zkouška, V. Štverák, R. Váňová).

³ V několika předchozích desetiletích nebyli bohužel vychovávaní ani profesionální odborníci pracující v historii matematiky (např. formou tehdejší aspirantury), ani vyučující dějin matematiky či filozofie matematiky. Profesionálně se dějinám matematiky v té době věnovali Luboš Nový a Jaroslav Folta z tehdejšího Ústavu československých a světových dějin ČSAV, logice a dějinám logiky pak Karel Berka z Ústavu pro sociologii a filozofii ČSAV.

⁴ O Jaroslavu Šedivém viz krátký článek [1], v němž jsou uvedeny další bibliografické odkazy. Viz též brožura [8]. Dne 8. prosince 2009 by Jaroslavu Šedivému bylo 75 let.

předmětu.⁵ Současně měly být sepsány základní učební texty pro vysokoškolskou přípravu budoucích učitelů matematiky.⁶ Společně s J. Šedivým se přípravy odborného programu letních škol a celé jejich organizace chopil Jaroslav Folta z tehdejšího Ústavu československých a světových dějin ČSAV, později k nim přibyl Eduard Fuchs z brněnské Přírodovědecké fakulty. Název vysokoškolských přednášek a seminářů, stejně tak i letních škol, byl poplatný tehdejší oficiální ideologii, program letních škol však tvořila (až na nepatrné výjimky) klasická historie matematiky, která byla místy obohacována různými filozofickými pohledy. Na první letní škole přednášeli K. Berka, J. Folta, K. Hájek, L. Nový, M. Hejny a J. Šedivý, na druhé K. Berka, J. Folta, E. Fuchs, J. Hrubeš, J. Mikulčák, I. Netuka, L. Nový, Š. Schwabik, J. Šedivý, J. Veselý a P. Vopěnka.

V letech 1980 až 1989 se konalo deset letních škol *Světónázorová výchova v matematice* (Branžež, Cikháj, Prostřední Bečva, Luhačovice, Živohošť, Malá Morávka, Lipovec, Jevany, Valašské Meziříčí a Vranov nad Dyjí); první proběhla v září, další vždy na přelomu května a června. Byl o ně poměrně velký zájem, na každý běh přijelo kolem padesáti osob.⁷

Matematická pedagogická sekce původně plánovala jen asi pět takovýchto letních škol. Zhruba od poloviny osmdesátých let se však charakter těchto akcí postupně měnil; začali na nich totiž se zasvěcenými přednáškami vystupovat jejich dřívější pasivní účastníci.⁸ Původní vzdělávací akce se tak přerodila na pravidelná setkávání zájemců o historii matematiky, z nichž mnozí seznamovali své kolegy s vývojem matematických disciplín, v nichž sami pracovali a jejichž základy či pokročilé partie přednášeli na vysokých školách. Toto měnění se zaměření letních škol podstatně přispělo k tomu, že akce, která byla původně plánovaná jen na několik let, přežila tři desetiletí.

Roku 1986 vznikla z iniciativy J. Folyty při Jednotě Československých matematiků a fyziků a při Československé společnosti pro dějiny věd a techniky (vědecké společnosti tehdejší Československé akademie věd) *Stálá pracovní skupina pro dějiny matematiky*.⁹

---

⁵ Ve zprávě o první letní škole je zmíněno plánované zaměření těchto akcí: *Matematická pedagogická sekce JČSMF zařadila do plánu svých akcí v letech 1980–84 sérii letních škol věnovaných problematice světónázorové výchovy ve vyučování matematice na vysokých školách. ... Obsahem školy v prvních dvou letech má být převážně historie matematiky, logiky a deskriptivní geometrie, podávaná z pozic historického materialismu; filozofická problematika bude převažovat později, kdy bude možné oprýt její výklad o znalost faktů z historie zmíněných věd ... Dobrá motivace obtížných pojmů a metod zvyšuje kvalitu učitelské práce při výuce matematiky. A o to jde i organizátorům letních škol k světónázorovým problémům ve vyučování matematice. Zpráva je podepsána Výbor MPS, je otištěna v PMFA 26(1981) na str. 116. Napsal ji patrně J. Šedivý.*

Ve zprávě o 2. letní škole je uvedeno: *... málokterá fakulta má odborníky v příslušném oboru, vhodné literatury – především pro studenty – je nedostatek a tak problémy se zajištěním kvalitní výuky daného předmětu jsou nemalé.* (E. Fuchs, MfvŠ 13(1982/83), str. 281)

⁶ *Pro zajištění semináře k světónázorové výchově v učitelském studiu bude účelné připravit čítanky klasických matematických textů, popř. sborník statí (jejich základem mohou být přednášky v letní škole).* (PMFA 26(1981), str. 116)

⁷ O prvních deseti letních školách *Světónázorová výchova v matematice* a o publikacích, které vznikly v souvislosti s touto letní školou v období 1980 až 1989, lze základní fakta nalézt v článku [2].

⁸ *... se náplň letní školy začala zaměřovat stále více ke speciálním otázkám moderního vývoje matematiky a nabývat více seminárního charakteru. Svědčí o tom i rozšíření počtu přednášejících ...* (J. Folta, DVT 18(1985), str. 60)

⁹ Podnět k založení takovéto skupiny se zrodil již na první letní škole v Branžeži. Ve zprávě o jejím průběhu je uvedeno: *Doporučovalo se, aby Jednota československých matematiků a fyziků vytvořila skupinu vážnějších zájemců o historii matematiky a tak podnítila rozvoj tohoto oboru u nás. V diskusi bylo mimo jiné naznačeno, že je třeba věnovat zavedení předmětu na vysoké školy zvýšenou péčí, protože tato pedagogická základna by mohla posílit i badatelskou práci v dějinách matematiky a tak pomoci postihnout zejména neobyčejný rozvoj*

Jejím předsedou se stal Břetislav Novák, místopředsedou Jaroslav Folta, tajemníkem Jindřich Bečvář, členy této skupiny byli L. Berger, L. Bukovský, E. Fuchs, M. T. Morovics, I. Netuka, L. Nový, J. Šedivý, A. Šolcová a J. Veselý.¹⁰ Po krátké době převzal vedení Stálé pracovní skupiny pro dějiny matematiky J. Folta, místopředsedou se stal J. Bečvář, hospodářem E. Fuchs a tajemnicí A. Šolcová. Pod hlavičkou této skupiny (a již zmíněné Matematické pedagogické sekce Jednoty, často též s pomocí některé její pobočky) byly v dalších letech letní školy o světonázorové výchově organizovány. Po smrti J. Šedivého je připravovali J. Folta, E. Fuchs a J. Bečvář.

V červnu roku 1989, ještě před politickými změnami ve státě, bylo na desáté letní škole ve Vranově nad Dyjí rozhodnuto změnit původní název této akce poznamenaný tehdejší ideologií tak, aby zcela otevřeně a jasně charakterizoval její zaměření – *Letní škola z historie matematiky*.

V souvislosti s letními školami se Jaroslav Šedivý, Jaroslav Folta a Eduard Fuchs postarali o vydání čtyř dílů skript *Světonázorové problémy matematiky* (1983, 1984, 1985, 1987), do nichž přispělo i několik dalších autorů (J. Bečvář, K. Berka, J. Čížmár, J. Frolíková, I. Füzeková, J. Hořejší, J. Chvalina, I. Netuka, Š. Schwabik, J. Veselý). Na tyto texty, které vyšly ve Státním pedagogickém nakladatelství v Praze jako klasická skripta v tehdejší běžném formátu A4, navázaly dva sborníky vybraných přednášek z letních škol, které ve formátu B5 vydala Jednota československých matematiků a fyziků; první sborník, *Světonázorová výchova v matematice* (1987), editoval J. Šedivý, druhý sborník, *Filozofické a vývojové problémy matematiky* (1988), editoval J. Folta.¹¹ Autorsky se na nich podíleli J. Bečvář, K. Berka, J. Čížmár, E. Fuchs, J. Hrubeš, R. Kolomý, H. Kořínková¹², I. Marek, I. Netuka, J. Pech, V. Štefl, J. Šedivý a J. Veselý. V letech 1987 a 1988 vydali Jaroslav Šedivý, Jiří Mikulčák a Stanislav Židek ve spolupráci s I. Füzekovou a J. Pechem (opět ve Státním pedagogickém nakladatelství jako klasická skripta A4) dva tituly zaměřené na dějiny vyučování matematice v našich zemích: *Antologie matematických didaktických textů. Období 1360–1860* a *Antologie z učebnic matematiky 1860–1960*. V letech 1982 až 1990 vydala Jednota pod taktovkou Jaroslava Šedivého a Jaroslava Folyt osm souborů *Dějin matematiky a fyziky v obrazech*. Tyto soubory obrázků doprovázených stručným textem popularizovaly zejména významné matematiky, fyziky a astronomy, světové i naše, řadu důležitých záležitostí obsahovala i věcná hesla: nejslavnější monografie a časopisy, které sehrály zásadní roli ve vývoji matematiky a fyziky, stroje a přístroje, vědecké společnosti, školy apod. Byly určeny zejména učitelům středních, ale i základních škol; forma těchto publikací umožňovala vyvěšovat jednotlivé listy na školních nástěnkách. První soubor připravili J. Šedivý a J. Folta, druhý soubor V. Malíšek, další již měly větší autorské kolektivy.¹³

československé matematiky v průběhu dvacátého století a zejména v období výstavby socialistického Československa. (J. Folta, DVT 14(1981), str. 182)

¹⁰ Viz J. Folta: *Stálá pracovní skupina pro dějiny matematiky*, DVT 19(1986), str. 255, J. Bečvář: *Stálá pracovní skupina pro dějiny matematiky*, in V. seminář o filozofických otázkách matematiky a fyziky, JČSMF, Brno, 1988, str. 44–47. Viz též *Sjezdový sborník*, Jednota československých matematiků a fyziků, Jednota slovenských matematiků a fyziků, Nitra, 1990, str. 53–54, *Sjezdový sborník*, Jednota českých matematiků a fyziků, Olomouc, 1993, str. 79–80.

¹¹ Texty některých přednášek byly v osmdesátých letech publikovány v časopise *Matematika a fyzika ve škole*.

¹² Její třístránkový příspěvek *Světonázorová výchova v duchu závěrů XVI. sjezdu KSČ* byl jediným ideologickým příspěvkem všech těchto publikací.

¹³ V článku [2] jsou rovněž uvedeny podrobné bibliografické údaje o všech publikacích uvedených v tomto odstavci; jsou tam i odkazy na jejich recenze.

Škoda, že připravovaný devátý svazek již nevyšel. Připomeňme, že námět na vydávání takovýchto souborů se zrodil na první letní škole v Branžeži.¹⁴

Skripta *Světónázorové problémy matematiky*, antologie matematických didaktických textů i soubory *Dějiny matematiky a fyziky v obrazech* postupně získávali účastníci jednotlivých letních škol.

I z pohledu dnešní doby, kdy je vydávání publikací všeho druhu usnadněno současnou technikou a nepodléhá zdlouhavému řízení, je třeba vysoce ocenit výkon tehdejších tvůrců výše zmíněných publikací. Je zajímavé, že aktivita těchto deseti let byla z velké části naplánována již na první letní škole v Branžeži.

Poznamenejme ještě na okraj, že roku 1988 vzniklo na Matematickém ústavu Univerzity Karlovy, který je součástí Matematicko-fyzikální fakulty UK, *Oddělení historie matematiky* pod vedením Jindřicha Bečváře. Dějiny matematiky tak roku 1988 získaly jisté institucionální zajištění. V souvislosti se vznikem tohoto oddělení byla na MFF UK vypsána výběrová přednáška *Dějiny matematiky*, kterou ve školním roce 1988/89 vedl J. Folta. V následujícím roce vznikl při Oddělení historie matematiky výběrový seminář z dějin matematiky, který se po několika letech stal součástí Celostátního semináře z dějin matematiky a posléze se transformoval (od školního roku 2005/06) na nynější *Didakticko-historický seminář*. Od roku 1988 jej vede J. Bečvář.

3 Letní školy Historie matematiky XI.– XXIII. (1990 až 2002)

Od roku 1990 se konaly letní školy pod názvem *Historie matematiky* vždy začátkem června (Lanžhot, třikrát Manětín-Brdo), od roku 1994 pak ve druhé polovině srpna (Vyškov, Chrudim, čtyřikrát Jevíčko, Velké Meziříčí a dvakrát Jevíčko).

Po roce 1990 nastaly v organizaci těchto akcí výrazné problémy způsobené razantním zvýšením cen ubytovacích zařízení (nocležné i stravné) a malými finančními možnostmi fakult. Organizátoři letní školy tehdy využili nabídku J. Foly a uspořádali třikrát za sebou letní školu na jeho soukromém objektu na Brdu nedaleko Manětína.¹⁵ Tyto tři akce měly svoji osobitou atmosféru (spaní ve spacích pytlích na půdě, rozdělování obědů přivezených z vývařovny místního družstva, kolektivní příprava večeří z nakoupených zásob apod.), počet účastníků však velmi rychle poklesl; 11. letní školy v Lanžhotě se účastnilo 55 osob, ale 14. letní školy na Brdu jen něco málo přes deset osob. V následujících letech využili organizátoři svých kontaktů s kolegy působícími na školách s ubytovacími zařízeními (Jan Zlatník, Petr Jílek a František Procházka, Dag Hrubý, Aleš Trojánek) a uspořádali letní školy postupně na Vysoké škole pozemního vojska ve Vyškově, na průmyslové škole v Chrudimi, na gymnáziu v Jevíčku a na gymnáziu ve Velkém Meziříčí.¹⁶ Počet účastníků akce výrazně vzrostl, na 15. škole ve Vyškově již bylo opět více než padesát osob.¹⁷

---

¹⁴ Učitelé středních i základních škol by jistě uvítali soubory fotografií významných matematiků, logiků a filozofů, ukázek početní techniky a dalších přístrojů, typických listů z významných publikací apod. Takové materiály by mohli uplatnit na nástěnkách, v matematických učebnách i při výuce. (PMFA 26(1981), str. 116) Tak se uvažovalo o vytvoření čítanky klasických matematických textů, o sérii diapásů z dějin matematiky, o publikaci souborů fotografií významných matematiků (či titulních stran jejich prací apod.) pro potřeby výuky jak na vysokých školách, tak na středních školách. (J. Folta, DVT 14(1981), str. 182)

¹⁵ Viz článek J. Foly nazvaný *O sponzorství trochu jinak*, Vesmír 70(1991), str. 708.

¹⁶ Řadu zajímavých informací o obou těchto gymnáziích čtenář získá z jejich nedávno vydaných almanachů: *Gymnázium Jevíčko 1897–2007. Almanach k 110. výročí založení Gymnázia v Jevíčku*, Jevíčko, 2007, *Almanach*

Na jednotlivých vysokých školách se po roce 1989 podstatně přepracovávaly učební plány, fakulty se výrazně diferencovaly, přestaly existovat celostátní programy studia jednotlivých oborů, tedy i plány studia učitelství matematiky. Předmět *Světónázorové problémy v matematice* byl většinou nahrazen předmětem *Dějiny matematiky*.¹⁸

V letech 1991 až 1992 se na Matematicko-fyzikální fakultě UK a na Přírodovědecké fakultě MU konstituoval nový obor doktorského studia nazvaný *Obecné otázky matematiky a informatiky*.¹⁹ V jeho rámci lze studovat dějiny matematiky, obhájit disertační práci a získat titul Ph.D. (původně titul Dr.). Během devadesátých let se tak letní školy z historie matematiky staly místem setkávání doktorandů, jejich školitelů a členů oborové rady, platformou pro prezentaci výsledků doktorského studia, pro diskuse a výměny zkušeností. Poprvé se krátká vystoupení doktorandů uskutečnila roku 1994 ve Vyškově²⁰, v dalších letech již někteří doktorandi podrobně referovali o své připravované disertační práci. Od poloviny devadesátých let byly proto letní školy vedeny též pod hlavičkou oborových rad doktorského studia oboru *Obecné otázky matematiky a informatiky*, hlavními organizátory akcí byli předsedové oborových rad J. Bečvář a E. Fuchs. Počet obhájených doktorských disertačních prací v Praze a v Brně postupně narůstá, některé patří přímo do dějin matematiky. M. Bečvářová se roku 2007, deset let po obhájení disertační práce *Život a dílo F. J. Studničky*, úspěšně habilitovala na Filozofické fakultě UK s prací *Česká matematická komunita*.

Roku 1993 se v Jevíčku konal první *Seminář z historie matematiky pro vyučující na středních školách*, který převzal původní vzdělávací aktivity dřívějších letních škol z historie matematiky. Přípravný výbor tvořili Jindřich Bečvář, Eduard Fuchs a Dag Hrubý, přednášeli J. Bečvář, E. Fuchs, A. Šarounová a J. Šimša, počet účastníků přesáhl 80 osob. Myšlenka uspořádat takový seminář se zrodila na šestém semináři o filosofických otázkách matematiky a fyziky. Semináře o filosofických otázkách měly již v té době svou tradici (Bílovec 1980, Olomouc 1982, Jevíčko 1985, Bílovec 1986, Žďár nad Sázavou 1988, Jevíčko 1992). Od té doby se semináře z historie matematiky pravidelně střídají se semináři o filosofických otázkách; druhý až osmý seminář z historie matematiky se konaly v Jevíčku v letech 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005 a 2007, zatímco sedmý až čtrnáctý seminář o filosofických otázkách proběhly v letech 1994, 1996, 1998, 2002 v Jevíčku a v letech 2000, 2004, 2006 a 2008 ve Velkém Meziříčí.²¹

---

100 let gymnázia ve Velkém Meziříčí, Velké Meziříčí, 1999, Almanach 110 let Gymnázia Velké Meziříčí, Velké Meziříčí, 2009.

¹⁷ O letních školách, které se konaly v letech 1990 až 2002, lze najít základní fakta v člancích [2], [4] a [5].

¹⁸ V učebních plánech učitelského studia na MFF UK byl od školního roku 1990/91 zaveden místo předmětu *Světónázorové problémy v matematice* předmět *Dějiny matematiky*, který vedl J. Bečvář. Nejprve byl vyučován pro studenty 5. ročníku učitelského studia matematiky po celý školní rok v rozsahu 2/0, po úpravách studijních plánů byl redukován na 2/0 v letním semestru 4. ročníku s klasifikovaným zápočtem, několik let však dobíhalo studium s celoroční přednáškou. V dalších letech J. Bečvář postupně ke kurzovní semestrální přednášce připojoval tři semestrální výběrové přednášky o vývoji matematiky ve starověku, středověku a novověku.

¹⁹ Viz J. Bečvář: *Obecné otázky matematiky a informatiky*, in Celostátní seminář fakult vychovávajících učitelé matematiky. Pracovní materiály (red. E. Fuchs, Z. Došlá), Šlapanice 28. 9.–30. 9. 1992, MU Brno, str. 27–28.

²⁰ *Novinkou letní školy bylo zařazení bloku, ve kterém se představilo 18 doktorandů postgraduálního studia Obecné otázky matematiky a informatiky, kteří studují na MFF UK v Praze a na PŘF MU v Brně. Ti, kteří mají již dva roky studia za sebou, hovořili o výsledcích své připravované disertační práce, ostatní o svém studiu, zadaném tématu disertace, metodách práce apod. Velmi užitečné bylo neformální setkání doktorandů, jejich vzájemné diskuse, i diskuse s ostatními účastníky letní školy. Koncepce výchovy ve výše uvedeném oboru postgraduálního studia byla předmětem dalších dlouhých diskusí.* (J. Bečvář, PMFA 40(1995), str. 164)

²¹ Informace o I. až VII. semináři z historie matematiky lze nalézt v článku [6].

Zprávy o obou seminářích jsou pravidelně zveřejňovány v odborném tisku (Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Matematika, fyzika, informatika, Učitel matematiky, DVT). Od roku 1994 se letní škola z historie matematiky konala vždy v bezprostřední časové návaznosti na tyto semináře, pouze roku 1999 semináři předcházela.

Roku 1994 založili Jindřich Bečvář a Eduard Fuchs edici *Dějiny matematiky*. Komunita badatelů v dějinách matematiky i zájemců o otázky vývoje matematiky a jejího vyučování tak získala jednak řadu textů, jednak bohaté publikační možnosti. Některé svazky edice mají charakter sborníků rozšířených verzí přednášek proslovených na letních školách, seminářích či při jiných příležitostech, jiné svazky jsou upravenými disertačními pracemi absolventů doktorského studia *Obecné otázky matematiky a informatiky* (P. Šišma, M. Němcová-Bečvářová, K. Lepka, M. Hykšová, Z. Kohoutová, A. Slavík, L. Lomtatidze, E. Pecinová), resp. obhájenou habilitační prací (M. Bečvářová), některé jsou monografiemi učebnicového charakteru (*Malý průvodce teorií integrálu, Počátky počtu pravděpodobnosti, Matematika v 16. a 17. století, Matematika ve středověké Evropě, Matematika ve starověku – Egypt a Mezopotámie*), jiné jsou monografiemi ryze odbornými (*Z historie Jednoty, Matematika v jezuitském Klementinu v letech 1600–1740, Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady, Matematika na německé technice v Brně, Vývoj teorie pravděpodobnosti v českých zemích do roku 1938, Z historie lineární algebry*), tři svazky obsahují komentované překlady klasických textů (*Tři středověké sbírky matematických úloh, Staroegyptská matematika – Hieratické matematické texty, Matematika v devíti kapitolách*).²² V edici *Dějiny matematiky* rovněž vyšly monografie věnované několika našim matematikům (Eduard Weyr, Jan Vilém Pexider, František Josef Studnička, Karel Rychlík, Vladimír Kořínek, Emil Weyr, Ladislav Svante Rieger) – soustavně je tak realizována myšlenka, s níž přišel J. Bečvář v roce 1986 na zakládající schůzi Stálé pracovní skupiny pro dějiny matematiky.²³

Jednotlivé svazky edice *Dějiny matematiky* byly během let postupně vydávány s finanční podporou projektů Fondu rozvoje vysokých škol, projektů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, s podporou Grantové agentury ČR, resp. Grantové agentury Akademie věd ČR, přispěla též Jednota českých matematiků a fyziků a její Matematická vědecká sekce (dnešní Česká matematická společnost), několik svazků bylo finančně podpořeno Výzkumným centrem pro dějiny vědy²⁴ apod. V posledních letech využívá edice *Dějiny matematiky* podporu Matematické sekce MFF UK, Katedry didaktiky matematiky MFF UK a Ústavu aplikované matematiky FD ČVUT.

Od roku 1994 získávají jednotlivé svazky edice *Dějiny matematiky* účastníci letních škol a seminářů z historie matematiky, seminářů o filosofických otázkách matematiky a fyziky, delegáti a hosté sjezdů Jednoty českých matematiků a fyziků, účastníci a porotci Studentské vědecké a odborné činnosti a vysokoškolští a středoškolští učitelé, kteří se účastní nejrůznějších odborných a vzdělávacích akcí, konferencí, seminářů, různých soustředění, letních škol apod.

Edice *Dějiny matematiky* se zrodila a dále rozvíjela v těsné souvislosti s letními školami a semináři z historie matematiky, bezprostředně navázala na řadu výše

---

²² Některé tituly edice *Dějiny matematiky* patří do více „kategorií“.

²³ O edici *Dějiny matematiky* viz [3] a [7]. Viz též recenze L. Nového v DVT 42(2009), str. 55–61.

²⁴ *Výzkumné centrum pro dějiny vědy* existovalo od podzimu roku 2000 až do konce roku 2004; angažovali se v něm J. Bečvář, M. Bečvářová, E. Fuchs a M. Hykšová.

zmíněných publikací, s nimiž přišli Jaroslav Šedivý a Jaroslav Folta v osmdesátých letech dvacátého století. Roku 2009, kdy se akce věnovaná dějinám matematiky koná již potřicáté, má edice *Dějiny matematiky* již čtyřicet svazků. Technický pokrok posledních patnácti let umožnil autorům či autorským kolektivům vydávání profesionálně připravených publikací, o jejichž typografické a grafické úrovni se předchozí generaci ani nesnilo.

4 Konference Historie matematiky XXIV.–XXX. (2003 až 2009)

Charakter pravidelně pořádaných akcí se postupně natolik proměnil, že se termín *letní škola* stal anachronismem. Proto byla roku 2003 letní škola přejmenována na *konferenci* a s jistou mírou nadsázky jí bylo přidáno přívlastko mezinárodní. Pravidelně se totiž naši akce účastní hosté ze Slovenska a Polska, objevili se účastníci z Německa, Itálie, Ruska a Ukrajiny. Nezanedbatelná část programu konference patří v posledních letech doktorandům, kteří zde prezentují výsledky své práce za uplynulý školní rok. V letech 2003, 2005 a 2007 se konference konala v Jevíčku, v letech 2004, 2006 a 2008 ve Velkém Meziříčí, v roce 2009 se koná opět v Jevíčku.²⁵

Po řadu let dostávali účastníci letních škol a konferencí rozmnožené sylaby přednášek v nejednotné podobě v papírových deskách, program konference se i přednášející dozvídali až po příjezdu na akci. Roku 2006 došlo k výrazné změně. Všichni účastníci se s programem připravované konference, jejím časovým harmonogramem i seznamem účastníků mohli seznámit na webových stránkách konference zhruba měsíc před konferencí a po příjezdu na konferenci získali při prezentaci konferenční sborník svázaný v kroužkové vazbě s veškerými materiály: program konference, její časový harmonogram, seznam účastníků, sylaby, resp. stručné verze konferenčních příspěvků. V následujících dvou letech již účastníci dostávali klasický konferenční sborník vytištěný v nakladatelství Matfyzpress. V letech 2006 a 2007 editovala s velkým nasazením sborník M. Bečvářová, o rok později M. Bečvářová a J. Bečvář.

Současný programový a organizační výbor (J. Bečvář, M. Bečvářová, E. Fuchs, M. Hykšová, I. Saxl) udělal v posledních třech letech obrovský kus práce, podařilo se mu po obsahové i organizační stránce výrazně pozvednout úroveň konference. Jednu část programu nyní zaujímá několik zvaných přednášek, druhou část větší počet kratších konferenčních příspěvků. Začal být vydáván profesionálně připravený konferenční sborník, který účastníci získávají hned po příjezdu na konferenci. Na publikování konferenčních příspěvků tedy není třeba čekat. Akce se v posledních letech pravidelně účastní více než padesát osob – učitelé vysokých škol, doktorandi, jejich školitelé, členové oborových rad výše zmíněného doktorského studijního oboru *Obecné otázky matematiky a informatiky*, pravidelně se objevují i studenti, středoškolští učitelé a další zájemci.

Všechny informace o konferenci *Historie matematiky*, o seminářích z historie matematiky pro vyučující na středních školách, seminářích o filosofických otázkách matematiky a fyziky, o edici *Dějiny matematiky*, o doktorském studiu v oboru *Obecné otázky matematiky a informatiky* a o *Didakticko-historickém semináři* na MFF UK lze získat na následujících rozsáhlých, pravidelně aktualizovaných webových stránkách:

---

²⁵ O konferencích, které se konaly od roku 2003, lze najít základní fakta v článcích [4] a [5].

<http://www.fd.cvut.cz/personal/becvamar/konference/hlavnindex.html>
http://www.fd.cvut.cz/personal/becvamar/seminar_ss/
<http://www.fd.cvut.cz/personal/becvamar/otazky/>
<http://www.fd.cvut.cz/personal/becvamar/Edice/Edice.htm>
<http://www.karlin.mff.cuni.cz/~becvar/pgs/pgs.htm>
<http://www.karlin.mff.cuni.cz/~becvar/dh-seminar.htm>

Dostanete se na ně ze stránky Katedry didaktiky matematiky MFF UK, jejíž adresa je <http://www.karlin.mff.cuni.cz/katedry/kdm/>.

5 Doplnující program

Ve večerních programech letních škol a konferencí se často diskutovalo o metodách práce v dějinách matematiky, o nové literatuře, našich i zahraničních akcích věnovaných otázkám vývoje matematiky, o nově zřízeném doktorském studiu, o výchově v tomto oboru, o vhodných tématech disertačních prací, rodily se náměty pro příští práci, programy seminářů apod. Účastníci si mohli zakoupit některé nové i starší tituly odborné literatury nebo je získat v pravidelně organizované dražbě.

Odborný program letních škol a konferencí býval doplněn nejrůznějšími poznávacími a kulturními aktivitami. Výlety do okolí pravidelně organizovala tzv. turistická sekce, při večerních posezeních se mnohdy o rozšíření literárního rozhledu účastníků staral J. Folta, na společenských večerech vystoupil několikrát se svými přednáškami B. Henry,²⁶ někdy přijel i doc. Arne Vrbský ze Zemědělské akademie v Grünfeldu a proslovil odbornou přednášku na téma výzkum lidových písní se zemědělskou tematikou.²⁷ Rovněž se zpívalo u klavíru nebo při kytáře.

V roce 1993 byl v Jevíčku v restauraci Na Dvorci založen klub Paracelsus, řada účastníků letních škol, konferencí a seminářů se stala jeho členy. V dalších letech se pravidelně konalo přijímání do tohoto klubu spojené s obtížným vstupním testem.

6 Do dalších let

V letošním roce se zájemci o historii matematiky setkávají již potřicáté. Věřím, že aktivity úspěšně rozvíjené v minulých letech budou pokračovat i v dalším desetiletí. Pevně doufám, že se bude každoročně konat konference z historie matematiky a každým druhým rokem seminář z historie matematiky pro vyučující na středních školách, že budou vycházet další svazky edice *Dějiny matematiky*, že bude i v příštích letech pozornost věnována matematikům našich zemí, že budou čas od času v oboru *Obecné otázky matematiky a informatiky* obhajovány kvalitní doktorské disertace věnované vývoji matematiky a že se časem dočkáme další habilitace z dějin matematiky.

Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit!

---

²⁶ Na jubilejní, desáté letní škole měl mírně pobuřující politický projev, na jedenácté proslovil přednášku *Matematika a život*, na dvanácté přednášku *Z dějin techniky* a na třinácté škole uspořádal výstavku koláží. Rovněž byl několikrát vystaven jeho soubor *Dějiny dějin matematiky a fyziky v obrazech*.

²⁷ Jednou se v Jevíčku objevila nečekaně i jeho žena Mathilde.

Literatura

- [1] Bečvář J., Fuchs E.: *Jaroslav Šedivý, zakladatel letních škol z historie matematiky*. In Bečvář J., Fuchs E. (ed.): *Matematika v 19. století, Sborník přednášek z letních škol Historie matematiky*, edice *Dějiny matematiky*, sv. 3, Prometheus, Praha, 1996, 121–122.
- [2] Bečvář J.: *Historie letních škol z historie matematiky*. In Bečvář J., Fuchs E. (ed.): *Matematika v 19. století, Sborník přednášek z letních škol Historie matematiky*, edice *Dějiny matematiky*, sv. 3, Prometheus, Praha, 1996, 123–143.
- [3] Bečvářová M.: *Dějiny matematiky – Nová ediční řada. Pokroky matematiky, fyziky a astronomie* 42(1997), 213–214.
- [4] Bečvářová M.: *Letní školy z historie matematiky*. In Bečvář J., Fuchs E. (ed.): *Matematika v proměnách věků III*, edice *Dějiny matematiky*, sv. 24, Výzkumné centrum pro dějiny vědy, Praha, 2004, 242–253.
- [5] Bečvářová M.: *Letní školy z historie matematiky* (doplňek k článku ze sborníku č. 24). In Bečvářová M., Bečvář J. (ed.): *Matematika v proměnách věků V*, edice *Dějiny matematiky*, sv. 33, Matfyzpress, Praha, 2007, 325–331.
- [6] Bečvářová M.: *Semináře z historie matematiky pro vyučující na středních školách*. In Bečvářová M., Bečvář J. (ed.): *Matematika v proměnách věků V*, edice *Dějiny matematiky*, sv. 33, Matfyzpress, Praha, 2007, 317–324.
- [7] Fuchs E., Těšínská E.: *Edice „Dějiny matematiky“*. DVT 39(2006), 121–124.
- [8] Mikulčák J.: *Jaroslav Šedivý 1934–1988. Ovlivnili vyučování matematice*, sv. 2, KDM, MFF UK, Praha, 1998.

Adresa

Doc. RNDr. Jindřich Bečvář, CSc.
Katedra didaktiky matematiky
Matematicko-fyzikální fakulta UK
Sokolovská 83
186 75 Praha 8
e-mail: becvar@karlin.mff.cuni.cz

Poznámka

Text byl otištěn na stranách 9 až 17 sborníku J. Bečvář, M. Bečvářová (editoři): *30. mezinárodní konference Historie matematiky, Jevíčko, 21. – 25. 8. 2009*, Katedra didaktiky matematiky MFF UK, Matfyzpress, Praha, 2009, 242 stran.